

Sygn. akt **III AUa 1324/22**

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 grudnia 2023 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: sędzia Marta Sawińska

Protokolant: Emilia Wielgus

po rozpoznaniu w dniu 28 grudnia 2023 r. w Poznaniu na posiedzeniu niejawnym

sprawy **A. P.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L.**

o zwrot nienależnie pobranego świadczenia

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w L.

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 5 lipca 2022 r. sygn. akt VIII U 2817/21

oddala apelację.

	Marta Sawińska	
--	----------------	--

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 5 października 2021 r., znak (...) Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w L. stwierdził, iż A. P. pobrał nienależnie świadczenia za okres od 1 grudnia 2020 r. do 31 sierpnia 2021 r. w łącznej kwocie 4 500 zł tytułem świadczenia uzupełniającego. W uzasadnieniu organ wskazał, że ubezpieczony pobierał świadczenie z irlandzkiej instytucji ubezpieczeniowej w wysokości powodującej ustanie prawa do świadczenia uzupełniającego. W związku z powyższym organ zobowiązał ubezpieczonego do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia.

Odwołanie od powyższej decyzji wniósł A. P., zaskarżając ją w całości i wnosząc o jej uchylenie i umorzenie postępowania. Ubezpieczony podkreślił, że nie zgadza się z decyzją. W uzasadnieniu wskazał, że ostateczną decyzję w przedmiocie przyznania świadczenia z irlandzkiej instytucji ubezpieczeniowej otrzymał dopiero w sierpniu 2021 r. Odwołujący podkreślił, iż nie miał świadomości konsekwencji wynikających z przyznania świadczenia z irlandzkiej instytucji ubezpieczeniowej.

Wyrokiem 5 lipca 2022 r., sygn. akt VIII U 2817/21, Sąd Okręgowy w Poznaniu zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że obniżył do 500 zł kwotę, którą odwołujący winien zwrócić tytułem nienależnie pobranego świadczenia (pkt 1 wyroku), a w pozostałym zakresie oddalił odwołanie (pkt 2 wyroku).

Powyższy wyrok zapadł w oparciu o następujące ustalenia faktyczne i rozważania prawne:

A. P. urodził się (...)

Decyzją z dnia 29 grudnia 2020 r. odwołującemu przyznano prawo do świadczenia uzupełniającego w kwocie 500 zł miesięcznie. Decyzja zawierała adekwatne pouczenie o podstawie do ustalenia prawa do świadczenia uzupełniającego.

Decyzją z dnia 22 lipca 2021 r. irlandzka instytucja ubezpieczeniowa - przyznała odwołującemu rentę inwalidzką od 26 listopada 2020 r. w kwocie 454 Euro miesięcznie, czyli 2 035,18 zł.

Na dzień 1 grudnia 2020 r. odwołującemu przysługiwała renta z tytułu niezdolności do pracy w kwocie 543,71 zł.

Decyzją z dnia 27 sierpnia 2021 r. organ rentowy zakończył postępowanie z irlandzką instytucją ubezpieczeniową i wstrzymał wypłatę świadczenia uzupełniającego.

Łączna kwota świadczeń na dzień 1 grudnia 2020 r. wyniosła 2 578,89 zł miesięcznie, a więc przekroczył od 1 grudnia 2020 r. kwotę 1700 zł, a od 1 marca 2021 r. kwotę 1772,08 zł miesięcznie.

Decyzją z dnia 4 listopada 2021 r. organ rentowy ustalił ubezpieczonemu prawo do renty rodzinnej od 1 lipca 2021 r. tj. od miesiąca, w którym wstrzymano wypłatę świadczenia. Renta rodzinna przysługuje do 28 lutego 2023 r., a dodatek pielęgnacyjny z tytułu niezdolności do samodzielnej egzystencji do 31 grudnia 2021 r. Wysokość świadczenia wynosi 1160,88 zł. Wobec tego organ wstrzymał wypłatę renty z tytułu niezdolności do pracy jako świadczenia mniej korzystnego dla odwołującego.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd I instancji uznał odwołanie za uzasadnione w części.

Na wstępie Sąd Okręgowy wskazał, że spór w przedmiotowej sprawie koncentrował się na kwestii, czy zachodzi podstawa prawna z art. 138 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2022 r. poz. 504 j.t.) do żądania zwrotu od A. P. kwoty pobranej tytułem świadczenia uzupełniającego za okres od 1 grudnia 2020 r. do 31 sierpnia 2021 r. w kwocie 4500,00 zł, a w szczególności, czy świadczenia te są świadczeniami nienależnie pobranymi, o których mowa w art. 138 ust. 2 albo ust. 3 ustawy emerytalnej.

Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 31 lipca 2019 r. o świadczeniu uzupełniającym dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji (Dz. U. z 2022 r., poz. 1006 – dalej ustawa o świadczeniach) świadczenie uzupełniające przysługuje osobom uprawnionym, które nie posiadają prawa do świadczeń pieniężnych finansowanych ze środków publicznych albo suma tych świadczeń o charakterze innym niż jednorazowe, wraz z kwotą wypłacaną przez zagraniczne instytucje właściwe do spraw emerytalno-rentowych, z wyłączeniem renty rodzinnej przyznanej w okolicznościach, o których mowa w art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2022 r. poz. 504), zasiłku pielęgnacyjnego oraz innych dodatków i świadczeń wypłacanych wraz z tymi świadczeniami na podstawie odrębnych przepisów przed dokonaniem odliczeń, potrąceń i zmniejszeń, nie przekracza kwoty 1700 zł miesięcznie (do 28 lutego 2021 r.) i 1772,02 zł (od 1 marca 2021 r.). Świadczenie uzupełniające przysługuje osobie uprawnionej w wysokości nie wyższej niż 500 zł miesięcznie, przy czym łączna kwota świadczenia uzupełniającego i świadczeń, o których mowa w art. 2 ust. 2, nie może przekroczyć 1700 zł miesięcznie, a następnie 1772,08 zł z zastrzeżeniem wyłączeń, o których mowa w art. 2 ust. 2. (art. 4 ustawy).

W dalszej części uzasadnienia Sąd Okręgowy zacytował art. 138 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Przytoczył fragment wyroku Sadu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 maja 2010 r. sygn. akt III AUa 3276/09 LEX nr 785480 oraz wyroku Sądu Najwyższego z dnia 6 marca 2012 r., I UK 331/11).

Sąd I instancji zaakcentował, że w treści obowiązujących przepisów wyraźnie został wyeksponowany czynnik świadomości pobrania świadczenia nienależnego, przy czym o jej istnieniu przesądza dokonanie pouczenia o okolicznościach ustania prawa do świadczeń albo wstrzymania ich wypłaty. Jak już wyżej wskazano, w art. 138

ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS za nienależnie pobrane świadczenia uznaje się świadczenia wypłacone, mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania. Wynika stąd, że świadomość nienależności świadczenia ma wpływać z pouczenia uprawnionego przez organ rentowy o okolicznościach powodujących wypłatę świadczeń nienależnych, a pouczenie stanowi warunek sine qua non obowiązku ich zwrotu (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 1980 r., II URN 51/80, z dnia 11 stycznia 2005 r., I UK 136/04, z dnia 9 lutego 2005 r., III UK 181/04, z dnia 16 stycznia 2009 r., I UK 190/08). Podkreślić także należy, iż samo pouczenie powinno być należyte, czyli wyczerpująco i wyraźnie wskazywać okoliczności, w których dochodzi do pobrania nienależnego świadczenia oraz powinno być dokonane w taki sposób, aby było zrozumiałe dla osoby, do której jest skierowane. Pouczenie nie może być zatem abstrakcyjne, niekonkretne, a w szczególności nie może odnosić się do wszystkich hipotetycznych okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń (por. wyroki Sądu Najwyższego m.in. z dnia 9 lutego 2005 r., III UK 181/04 oraz z dnia 4 września 2007 r., I UK 90/07).

Nadto, w orzecznictwie sądów powszechnych prezentowany jest pogląd, że jeżeli wypłata świadczenia rentowego będącego przedmiotem sporu nastąpiła z przyczyn leżących po stronie organu rentowego, to wyłączona jest możliwość żądania zwrotu świadczenia na podstawie art. 138 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tak: uzasadnienie wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach - III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 22 października 2015 r. III AUa 2111/14 Legalis nr 1370712).

Zdaniem Sądu Okręgowego zebrany w sprawie materiał dowodowy nie pozwala na ustalenie, że odwołujący nienależnie pobrał świadczenie w okresie od 1 grudnia 2020 r. do 31 lipca 2021 r.

Sąd I instancji nadmienił, że żądanie zwrotu nienależnego świadczenia z ubezpieczenia społecznego uzasadnione jest tylko wobec osoby, która otrzymała świadczenie bez podstawy prawnej, i tylko wówczas, gdy miała świadomość, że wypłacone świadczenie jej się nie należy. Z kolei odwołującemu świadczenia z irlandzkiej instytucji ubezpieczeniowej przyznano decyzją z dnia 22 lipca 2021 r. Świadczenie przysługiwało od 26 listopada 2020 r. Tym samym, - w ocenie Sądu Apelacyjnego - nie sposób oczekiwać w tych okolicznościach, ażeby odwołujący przed przyznaniem świadczenia miał świadomość, że będzie mu ono należne. Z punktu widzenia ubezpieczonego, pobrał on świadczenie uzupełniające, które było mu należne, gdyż do 22 lipca 2021 r. spełniał warunki określone ustawą o świadczeniu uzupełniającym. Świadomość nienależności świadczeń stanowi warunek konieczny obowiązku zwrotu tych świadczeń. Dopiero w sierpniu 2021 r. odwołujący miał świadomość, że przysługuje mu świadczenie w wysokości przekraczającej ustawowy próg i wtedy za ten miesiąc pobrał świadczenie z ZUS mając świadomość, że jest mu nienależne.

Wobec powyższego Sąd Okręgowy na mocy art. 477¹⁷ § 2 k.p.c. zmienił zaskarżoną decyzję pozwanego stwierdzając, iż odwołujący nie jest zobowiązany do zwrotu pobranego świadczenia uzupełniającego za okres od 1 grudnia 2020 r. do 31 lipca 2021 r.

W pozostałym zakresie Sąd Okręgowy podzielił natomiast argumentację organu rentowego, gdyż w sierpniu 2021 r. odwołujący miał już świadomość wysokości przyznanych mu świadczeń, a co za tym idzie świadczenie uzupełniające za ten miesiąc zostało mu wypłacone nienależnie. Dlatego w zakresie dotyczącym świadczenia za sierpień 2021 r. (500 zł) Sąd Okręgowy na podstawie art. 477¹⁷ § 1 k.p.c. oddalił odwołanie jako bezzasadne.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł organ rentowy zaskarżając wyrok w części co do pkt 1 wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu — VIII Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 5 lipca 2022r.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił:

1) naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 138 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jedn. Dz. U. z 2022r., poz. 504 z późn. zm.) - zwanej dalej „ustawą emerytalną” w zw. z art. 8 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 31 lipca 2019r. o świadczeniu uzupełniającym dla

osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji (tekst jedn. Dz. U. z 2022r., poz. 1006 z późn. zm.) - poprzez przyjęcie, że wnioskodawca nie jest zobowiązany do zwrotu na rzecz ZUS pobranego świadczenia za okres od 1 grudnia 2020r. do 31 lipca 2021r.,

2) naruszenie prawa procesowego przez przekroczenie wyrażonej w art. 233 § 1 k.p.c. zasady swobodnej oceny dowodów, poprzez dokonanie przez Sąd ustaleń faktycznych sprzecznych z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, polegających na przyjęciu, że nie zachodzą podstawy do żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń od A. P. za okres od 1 grudnia 2020r. do 31 lipca 2021r.

Mając powyższe na względzie wniósł o:

1. zmianę zaskarżonego wyroku Sądu I instancji i oddalenie odwołania,
2. zasądzenie od odwołującego na rzecz organu kosztów zastępstwa procesowego wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od dnia uprawomocnienia się orzeczenia do dnia zapłaty według norm prawem przepisanych.

Odwołujący nie wniósł odpowiedzi na apelację organu rentowego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja organu rentowego nie zasługiwała na uwzględnienie.

W ocenie Sądu Apelacyjnego Sąd Okręgowy dokonał prawidłowych ustaleń i wydał trafne, odpowiadające prawu rozstrzygnięcie. W szczególności, w ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd I instancji przeprowadził wystarczające postępowanie dowodowe, a zebrany w sprawie materiał poddał właściwej ocenie, zachowując granice swobodnej oceny dowodów przewidzianej przez art. 233 § 1 k.p.c. Na tej podstawie Sąd Okręgowy poczynił prawidłowe ustalenia faktyczne, które tutejszy Sąd w pełni podziela i przyjmuje za własne.

Argumenty przedstawione w treści apelacji, nie podważyły w żaden sposób zasadności stanowiska Sądu I instancji.

Przechodząc do omówienia przedstawionych zarzutów wskazać należy, że w świetle zaprezentowanego w apelacji przez organ rentowy stanowiska istota sporu sprowadzała się do ustalenia czy zachodzi podstawa prawna z art. 138 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych do żądania zwrotu od A. P. kwoty pobranej tytułem świadczenia uzupełniającego za okres od 1 grudnia 2020 r. do 30 lipca 2021r. w kwocie 4000 zł, a w szczególności, czy świadczenia te są świadczeniami nienależnie pobranymi, o których mowa w art. 138 ust. 2 albo 3 ustawy emerytalnej.

Na wstępie rozważań prawnych należy zaznaczyć, że zgodnie art. 138 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu. Za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się:

- 1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania;
- 2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.
- 3) za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się również świadczenia wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu.

W pierwszej kolejności wskazać należy, że konieczne jest rozróżnienie świadczenia nienależnie pobranego od świadczenia nienależnego. Świadczenie nienależnie pobrane jest szczególnym przypadkiem świadczenia

nienależnego. Zatem każde świadczenie nienależnie pobrane jest nienależne, jednak nie każde świadczenie nienależne jest świadczeniem nienależnie pobranym.

Zgodnie z art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 31 lipca 2019 r. o świadczeniu uzupełniającym dla osób niezdolnych do samodzielnej egzystencji (Dz. U. z 2022 r., poz. 1006 – dalej ustawa o świadczeniach) świadczenie uzupełniające przysługuje osobom uprawnionym, które nie posiadają prawa do świadczeń pieniężnych finansowanych ze środków publicznych albo suma tych świadczeń o charakterze innym niż jednorazowe, wraz z kwotą wypłacaną przez zagraniczne instytucje właściwe do spraw emerytalno-rentowych, z wyłączeniem renty rodzinnej przyznanej w okolicznościach, o których mowa w art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2022 r. poz. 504), zasiłku pielęgnacyjnego oraz innych dodatków i świadczeń wypłacanych wraz z tymi świadczeniami na podstawie odrębnych przepisów przed dokonaniem odliczeń, potrąceń i zmniejszeń, nie przekracza kwoty 1700 zł miesięcznie (do 28.02.2021 r) i 1772,02 zł (od 1.03.2021 r.). Świadczenie uzupełniające przysługuje osobie uprawnionej w wysokości nie wyższej niż 500 zł miesięcznie, przy czym łączna kwota świadczenia uzupełniającego i świadczeń, o których mowa w art. 2 ust. 2, nie może przekroczyć 1700 zł miesięcznie, a następnie 1772,08 zł z zastrzeżeniem wyłączeń, o których mowa w art. 2 ust. 2. (art. 4 ustawy).

W myśl art. 7 ust. 1 ustawy w sprawach nieuregulowanych w niniejszej ustawie, dotyczących postępowania w sprawie świadczenia uzupełniającego, wypłaty tego świadczenia oraz wydawania orzeczeń, o których mowa w art. 2 ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, z wyjątkiem art. 136 tej ustawy.

Zgodnie z treścią art. 8 ust. 1 ustawy osoba, która pobrała nienależnie świadczenie uzupełniające, jest obowiązana do jego zwrotu.

Za nienależnie pobrane świadczenie uzupełniające uważa się świadczenie:

- 1) wypłacone mimo ustania okoliczności będących podstawą jego przyznania, jeżeli osoba pobierająca to świadczenie była pouczona o braku prawa do jego pobierania;
- 2) wypłacone mimo zmiany okoliczności będących podstawą do ustalenia jego wysokości, jeżeli osoba pobierająca to świadczenie była pouczona o okolicznościach mających wpływ na zmianę wysokości świadczenia;
- 3) przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenie;
- 4) przyznane na podstawie decyzji, której nieważność następnie stwierdzono, albo przyznane na podstawie decyzji, która została następnie uchylona w wyniku wznowienia postępowania, i osobie odmówiono prawa do świadczenia;
- 5) wypłacone osobie innej niż osoba, która została wskazana w decyzji przyznającej świadczenie, z przyczyn niezależnych od organu właściwego (ust. 2).

Nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranego świadczenia uzupełniającego za okres dłuższy niż 12 miesięcy, jeżeli osoba pobierająca świadczenie zawiadomiła organ właściwy o zajściu okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczenia lub zmianę jego wysokości, a mimo to świadczenie było jej nadal wypłacane, w pozostałych przypadkach - za okres dłuższy niż 3 lata (ust. 5).

Z treści art. 8 ust. 2 ustawy wynika zatem, że podstawowym warunkiem uznania, że wypłacone świadczenie podlega zwrotowi jest po pierwsze - brak prawa do świadczenia wynikający ze zmiany okoliczności oraz po drugie - świadomość co do tego osoby przyjmującej świadczenie, płynące ze stosownego pouczenia. Obowiązek zwrotu obciąża więc tylko tego, kto przyjął świadczenie w złej wierze, wiedząc, że mu się ono nie należy. W przypadku braku zajścia przesłanek określonych w tym przepisie nie będzie stanowił świadczenia nienależnie pobranego.

Analogiczne warunki uznania świadczenia za nienależne zostały wskazane w art. 138 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej oraz w art. 84 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1009 z późn. zm.).

Sąd Apelacyjny zwraca uwagę, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego dotyczącym problematyki zwrotu nienależnie pobranych świadczeń na tle ww. przepisów zgodnie przyjmuje się, że organ rentowy może domagać się zwrotu nienależnie pobranego świadczenia jedynie wówczas, gdy ubezpieczonemu można przypisać złą wolę. Obowiązek zwrotu obciąża tylko tego, kto przyjął świadczenie w złej wierze, wiedząc, że mu się ono nie należy, co dotyczy przede wszystkim osoby, która została pouczona o okolicznościach, w jakich nie powinna pobierać świadczeń.

Wyplacenie świadczenia w sposób, na który nie miała wpływu wina (zła wola) świadczeniobiorcy, nie uzasadnia natomiast powstania po stronie osoby ubezpieczonej obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia (por. wyrok Sądu Najwyższego: z dnia 4 września 2007 r., I UK 90/07, OSNP 2008 nr 19-20, poz. 301 oraz uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 25 stycznia 2022 r. III USKP 107/21, LEX nr 3352125). Również w doktrynie podkreśla się, że zarzut pobrania nienależnego świadczenia z ubezpieczenia społecznego może być podniesiony tylko wobec osoby, która otrzymała świadczenie bezpodstawnie, i to tylko wówczas, gdy osoba ta miała świadomość, że wypłacone świadczenie jej się nie należy (por. B. Gudowska: Zwrot nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczeń społecznych - część 1, PiZS 2011 nr 7, s. 18, część 2, PiZS 2011 nr 8 s. 28). W ocenie Sądu poglądy te pozostają aktualne również w sprawie o zwrot nienależnie pobranego świadczenia uzupełniającego. Z poglądami tymi należy się zgodzić.

Sąd Odwoławczy ponadto wskazuje, że w wyroku z dnia 2 października 2018 r. (I UK 248/17, OSNP 2019/4/53) Sąd Najwyższy zajął stanowisko, że jeżeli w trakcie pobierania świadczenia jest ono „należne”, a okoliczności wyłączające prawo do niego, w konsekwencji również wiedza o tym świadczeniobiorcy, wystąpiły post factum, nie ma podstaw do uznania, że należności wypłacone podlegają zwrotowi na podstawie art. 138 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 ustawy emerytalnej. Takie samo stanowisko zajął Sąd Apelacyjny w Gdańsku w wyroku z 25 sierpnia 2020 r. (III AUa 856/19, LEX nr 3396743) wskazując, że jeżeli w trakcie pobierania świadczenia jest ono „należne”, a okoliczności wyłączające prawo do niego, w konsekwencji również wiedza o tym świadczeniobiorcy, wystąpiły post factum, nie ma podstaw do uznania, że należności wypłacone podlegają zwrotowi na podstawie art. 138 ust. 1 i ust. 2 pkt 1 u.e.r.f.u.s.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt przedmiotowej sprawy wskazać należy, że niezawiniony brak świadomości co do nienależności danego świadczenia, a tym bardziej wypłata świadczenia należnego, które po wypłacie utraciło ten walor (z uwagi na zmianę stanu prawnego lub faktycznego) nie uzasadnia skorzystania z art. 138 ust. 1 i 2 ustawy emerytalnej.

Jak już wyżej zostało wskazane, żądanie zwrotu nienależnego świadczenia z ubezpieczenia społecznego uzasadnione jest tylko wobec osoby, która otrzymała świadczenie bez podstawy prawnej, i tylko wówczas, gdy miała świadomość, że wypłacone świadczenie jej się nie należy.

Sąd Apelacyjny podkreśla, że decyzją z dnia 29 grudnia 2020 r. odwołującemu przyznano prawo do świadczenia uzupełniającego w kwocie 500 zł miesięcznie, a decyzja zawierała adekwatne pouczenie o podstawie do ustalenia prawa do świadczenia uzupełniającego (co odwołujący nie kwestionował). Z kolei odwołującemu świadczenia z irlandzkiej instytucji ubezpieczeniowej przyznano decyzją z dnia 22 lipca 2021 r., świadczenie to przysługiwało od 26 listopada 2020 r. Czyli jak ubezpieczony pobierał kwoty świadczenia uzupełniającego 500 zł do dnia 22 lipca 2021 r., to nie miał wiedzy, że zostanie mu przyznana renta inwalidzka i w jakiej kwocie (przez irlandzką instytucję), a tym samym nie miał świadomości że w związku z tym świadczenie uzupełniające będzie już mu przysługiwać. Wypłacone świadczenie uzupełniające, przed wydaniem decyzji o przyznaniu renty inwalidzkiej było więc dla niego świadczeniem należnym (wówczas spełniał warunki przyznania świadczenia uzupełniającego). Z punktu widzenia ubezpieczonego, pobrał on świadczenie uzupełniające, które było mu należne, gdyż do 22 lipca 2021 r. spełniał warunki określone ustawą o świadczeniu uzupełniającym. W niniejszej sprawie „zmiana okoliczności” nastąpiła już po wypłacie (należnego w dacie wypłaty) świadczenia uzupełniającego za sporny okres.

Sąd Apelacyjny podkreśla, że podziela wszystkie poglądy istniejące w orzecznictwie sądowym i w piśmiennictwie, iż świadczenie nienależnie pobrane, to świadczenie pobrane przez osobę, która miała świadomość nienależności pobrania, a wypłacenie świadczenia w sposób, na który nie miała wpływu wina świadczeniobiorcy, nie uzasadnia powstania po stronie osoby ubezpieczonej obowiązku zwrotu tego świadczenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2021 r., I USKP 3/21, OSNP 2021, nr. 12, poz. 137). Świadomość nienależności świadczeń stanowi warunek konieczny obowiązku zwrotu tych świadczeń. Dopiero w sierpniu 2021 r. odwołujący miał świadomość, że przysługuje mu świadczenie w wysokości przekraczającej ustawowy próg i wtedy za ten miesiąc pobrał świadczenie z ZUS mając świadomość, że jest mu nienależne, natomiast przedtem (przed wydaniem decyzji z 22 lipca 2021 r. o przyznaniu renty) odwołujący nie był świadomy, że świadczenie uzupełniające mu się nie należy. Bez znaczenia jest przy tym, że świadczenie rentowe przyznawane jest na wniosek i aby świadczenie z irlandzkiej instytucji otrzymać ubezpieczony musiał o to wystąpić (jak podniósł o apelacji organ rentowy), bowiem fakt złożenia wniosku nie świadczy jeszcze o tym, że takie świadczenie zostanie rzeczywiście przyznane.

Niezasadny okazał się zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. Zgodnie z zasadą swobodnej oceny dowodów, sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania na podstawie „wszechstronnego rozważenia zebranego materiału”, a zatem, jak podkreśla się w orzecznictwie, z uwzględnieniem wszystkich dowodów przeprowadzonych w postępowaniu, jak również wszelkich okoliczności towarzyszących przeprowadzeniu poszczególnych dowodów i mających znaczenie dla oceny ich mocy i wiarygodności. Przyjmuje się, że ramy swobodnej oceny dowodów muszą być określone wymaganiami prawa procesowego, doświadczenia życiowego regułami logicznego myślenia oraz pewnego poziomu świadomości prawnej, według których Sąd w sposób bezstronny, racjonalny i wszechstronny rozważa materiał dowodowy, jako całość, dokonuje wyboru określonych środków dowodowych i wiąże ich moc oraz wiarygodność, odnosi je do pozostałego materiału dowodowego.

Do naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. mogłoby dojść tylko wówczas, gdyby strona skarżąca wykazała uchybienia podstawowym regułom służącym ocenie wiarygodności i mocy poszczególnych dowodów, tj. regułom służącym ocenie wiarygodności i mocy poszczególnych dowodów tj. regułom logicznego myślenia, zasadzie doświadczenia życiowego i właściwego kojarzenia faktu (wyrok Sądu Najwyższego z 10.06.1999 r., II UKN 685/98). Apelacja pozwanego organu emerytalno-rentowego nie zawiera żadnych merytorycznych argumentów ograniczając się do polemiki z ustaleniami Sądu i brakiem dowodów przeciwnych, sprowadzała się wyłącznie do przedstawienia własnej oceny zgromadzonych dowodów i interpretacji przepisów.

W ocenie Sądu Apelacyjnego Sąd I instancji przy wydaniu wyroku z 5 lipca 2022 r. nie naruszył ani przepisów prawa materialnego (art. 138 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS) ani przepisów prawa procesowego (art. 233 § 1 k.p.c.). W świetle powyższego podnoszone w apelacji zarzuty uznać należy za nietrafne.

Niewątpliwie sporne świadczenie zostało wypłacone odwołującemu nienależnie, jednakże ubezpieczony pobrał świadczenie uzupełniające za okres od 1 grudnia 2020 r. do 30 lipca 2021 r. w kwocie 4000 zł w dobrej wierze, albowiem w chwili wypłaty ww. świadczeń nie miał wiedzy, że w dniu 22 lipca 2021 r. zostanie mu przyznana renta inwalidzka od 26 listopada 2020 r. i wówczas nie będzie już spełniać przesłanek do przyznania mu świadczenia uzupełniającego.

Z tego względu Sąd Apelacyjny, na podstawie art. 385 k.p.c., apelację organu rentowego oddalił uznając ją za bezzasadną.

sędzia Marta Sawińska